

KALEVI AHO

STRING QUARTETS 1-3

STENHAMMAR QUARTET

AHO, Kalevi (b. 1949)

	String Quartet No. 2 (1970) (<i>Fennica Gehrman</i>)	15'06
1	I. <i>Adagio</i>	5'11
2	II. <i>Presto</i>	6'46
3	III. <i>Adagio</i>	3'02
	String Quartet No. 3 (1971) (<i>Fennica Gehrman</i>)	18'36
4	I. <i>Vivace</i> –	3'23
5	II. <i>Andante</i> –	3'26
6	III. <i>Presto</i> –	0'47
7	IV. <i>Allegro non troppo</i> –	2'36
8	V. <i>Presto</i> –	1'27
9	VI. <i>Meno mosso</i> –	1'23
10	VII. <i>Adagio</i> –	2'12
11	VIII. <i>Allegretto</i>	3'19

	String Quartet No. 1 (1967) (<i>Fennica Gehrman</i>)	26'36
12	I. <i>Moderato</i>	6'59
13	II. <i>Andante – Vivace – Andante</i>	5'57
14	III. <i>Presto</i>	6'49
15	IV. <i>Andante</i>	6'40

TT: 61'08

Stenhammar Quartet

Peter Olofsson & Per Öman *violins*

Tony Bauer *viola* · Mats Olofsson *cello*

Kalevi Aho

Kalevi Aho, one of Finland's foremost contemporary composers, was born in Forssa in southern Finland on 9th March 1949. He commenced violin studies in his home town at the age of ten, and his first compositions also date from this time. From the autumn of 1968 he studied the violin and composition at the Sibelius Academy in Helsinki; his composition teacher was Einojuhani Rautavaara.

After graduating as a composer (1971), Kalevi Aho continued his studies in Berlin (1971–72) as a pupil of Boris Blacher at the Staatliche Hochschule für Musik and darstellende Kunst. From 1974 until 1988 he was a lecturer in musicology at Helsinki University, and from 1988 until 1993 he was a professor of composition at the Sibelius Academy. Since the autumn of 1993 he has worked in Helsinki as a freelance composer.

The central focus of Aho's work consists of large-scale orchestral, chamber and vocal works; to date (spring 2024) his output includes five operas (1978–2013), eighteen symphonies (1969–2023), forty-one concertos (1981–2024), three chamber symphonies and a large amount of other vocal, chamber and instrumental music.

He has also made a number of arrangements and orchestrations of works by other composers. The most important of these is the completion of Uuno Klami's unfinished ballet *Pyörteitä* (Whirls). In 1992 the Lahti Symphony Orchestra appointed Kalevi Aho composer in residence, and since 2011 he has been its composer laureate.

In Finland Aho has also gained a reputation as an assiduous writer on music and with his writings and speeches he has also taken a critical stand on the country's cultural and social politics. He has occupied a number of important positions in Finnish cultural life.

String Quartet No. 1 (1967)

The String Quartet No. 1 is actually my second string quartet, as I had already composed one in A minor in 1966. Later I chose not to include the A minor quartet among my official canon of works in this genre, however, and christened it String Quartet No. 0. I also imposed a performance ban on String Quartet No. 1 for a long time, until the Kamus Quartet (Terhi Paldanius, Jukka Untamala, Jussi Tuhkanen and Petja Kainulainen) premièred it at the Musica Kalevi Aho Festival in Forssa on 28th June 2019.

Like the earlier A minor quartet, the work is tonal, the main key being G minor. I was self-taught as a composer, and my inspiration for this work, composed when I was at school, was all the predominantly tonal music I had played on the violin or heard on the radio. I did not begin my composition studies in earnest until the autumn of 1968.

The first movement, *Moderato*, begins in variation form, followed by a fugue based on the variation theme. The second movement, which begins lyrically, has a fast, virtuosic middle section. The third movement is a rather fast scherzo that takes a dramatic turn, and the work ends with a finale that has a chorale-like character. Lasting almost half an hour, the work contains a lot of the *Weltschmerz* typical of young people, and its overall tone is serious.

In the autumn of 1968, after I had been accepted to study composition at the Sibelius Academy and showed the quartet to my teacher Einojuhani Rautavaara, he told me that I no longer needed to study tonal harmony and tonal form structures at all, but that I could take the exam right away and start my studies using the resources of modern music immediately.

String Quartet No. 2 (1970)

Composed during my second year of studies, my String Quartet No. 2 was the first of my works to receive a public première. It was played at a concert at the Sibelius Academy on 18th November 1970, which was also the first concert of the ensemble that was playing, the Finlandia Quartet (Olavi Pälli, Jussi Pesonen, Esa Kamu, Heikki Rautasalo). This work marked the beginning of my collaboration with the Finlandia Quartet, which continued for some time; later this ensemble also premiered my String Quartet No. 3 and Oboe Quintet.

All three movements make use of fugue technique. At the time I was interested in the psychological elements in the dramaturgy of compositions, and in this work the opening *Adagio* freezes halfway through in a kind of ‘psychological lock’ which finally unravels and allows the music to move forward again. The central movement is a highly virtuosic *Presto*, which also begins with a fugue. The 15-minute quartet ends with a short, slow finale. I used its opening motif G–D–C–F as a kind of leitmotif in several subsequent works.

The first performance of the Second String Quartet received excellent reviews in the press (at that time, chamber music concerts were still reviewed in the daily newspapers), so the première also marked a minor breakthrough for me as a composer. My more significant breakthroughs came in February 1971 with the first performance of my First Symphony and in October of that year with the première of String Quartet No. 3.

String Quartet No. 3 (1971)

My String Quartet No. 3 has an unusual form, consisting of eight short, continuous movements. Moreover, the form is symmetrical, as the first and last movements correspond to each other, as do the second and seventh, the third and sixth, and the fourth and fifth. The work begins very simply and innocently. During the second

movement the musical language starts to become more chromatic. The short third movement is already entirely chromatic, followed by a complex fugue on a chromatic, whimsical theme in the fourth movement. The beginning of the fifth movement is light and ethereal, but then the fugue theme from the fourth movement returns in slow motion. The sixth movement develops the themes from the third movement in extended form, and is characterised by strong rhythmic accents. In the melancholy seventh movement we return to motifs from the second movement, and finally the finale is a variation on the opening movement. Everything is different at the end, however; the musical ideas are now left unfinished, and the harmony from the beginning is shattered. The development of the work can thus be described as a journey from innocence at the beginning to ever greater complexity, after which a return to simplicity is no longer possible and innocence is lost forever. The form is rather like a horseshoe, the ends of which have been twisted in different directions.

The Finlandia Quartet premiered my Third String Quartet on 6th October 1971, during the Finnish Radio Chamber Music Days. Along with my First and Second Symphonies and the Second String Quartet, this work was one of my composition diploma works in the spring of 1971. During one of my composition lessons, Einojuhani Rautavaara observed: ‘you can be really satisfied with this work’. Immediately after the première of the Third Quartet, I moved to Berlin to continue my studies.

Although the Third String Quartet was a great success and has been played more than any of my other chamber works, I did not compose any more string quartets until decades later; instead, I concentrated on quintets for various wind instruments and string quartet. It was not until 2021 that I resumed writing string quartets, composing Nos 4 and 5 in quick succession.

© *Kalevi Aho* 2024

Formed in 2002, the **Stenhammar Quartet** has established itself as one of Scandinavia's leading string quartets. A wide-ranging repertoire spans from the Classical period to contemporary works, while naturally affording the quartets of Wilhelm Stenhammar and other Swedish composers their allotted space. The Quartet regularly commissions works from Nordic composers, and has collaborated with figures such as Anders Hillborg, Sven-David Sandström, Kaija Saariaho and Bent Sørensen. In 2009 the ensemble was commended by the Royal Swedish Academy of Music for its contributions to Swedish music.

The Stenhammar Quartet has made numerous recordings for Swedish Radio, participated in broadcasts on Swedish television and been the subject of a documentary on the French music channel Mezzo. Its recordings – including a complete cycle of Stenhammar's quartets for BIS – have met with critical acclaim from reviewers both in Sweden and internationally, earning the Quartet two nominations for the Swedish 'Grammis' Awards.

Touring extensively, the Stenhammar Quartet has performed across Europe as well as in Japan, Algeria and India, appearing at prestigious venues such as Beethoven-Haus Bonn and Tokyo Bunka Kaikan.

www.stenhammarquartet.com

Kalevi Aho, 1968

Photo: © Kalevi Aho

Kalevi Aho

Suomen kansainvälisesti tunnetuimpiin nykysäveltäjiin kuuluva Kalevi Aho syntyi Forssassa maaliskuun 9. päivänä 1949. Hän alkoi soittaa viulua 10-vuotiaana, ja samaan aikaan syntyivät jo hänen ensimmäiset sävellyksensä. Syksystä 1968 Aho opiskeli viulunsoittoa ja sävellystä Sibelius-Akatemiassa, jossa hänen sävellysopettajanaan oli Einojuhani Rautavaara.

Suoritettuaan keväällä 1971 sävellysdiplomin Aho jatkoi 1971–72 opintojaan Berliinissä (Staatliche Hochschule für Musik und darstellende Kunst) Boris Blacherin johdolla. Vuodesta 1974 vuoteen 1988 Aho työskenteli Helsingin yliopiston musiikkitieteen lehtorina ja vuosina 1988–1993 Sibelius-Akatemian sävellyksen professorina. Syksystä 1993 hän on toiminut Helsingissä vapaana säveltäjänä.

Ahon tuotannon keskeinen osa muodostuu laajamuotoisista orkesteri- ja kamarimusiikkiteoksista. Hänen tuotantoonsa kuuluu tähän mennessä (kevät 2024) viisi oopperaa (1978–2013), 18 sinfoniaa (1969–2023), 41 konserttoa eri soolosoittimille ja orkesterille (1981–2024), kolme kamarisinfoniaa jousille sekä runsaasti muuta orkesteri-, kamarimusiikki-, soolosoitin- ja vokaalimusiikkia.

Hän on tehnyt lisäksi lukuisia sovituksia tai täydennyksiä muiden säveltäjien tuotannosta. Tärkein näistä on Uno Klamin keskeneräisen baletin *Pyörteitä* täydentäminen. Aho toimi Sinfonia Lahden nimikkosäveltäjänä vuodesta 1992 aina vuoteen 2011, jolloin hänet nimitettiin orkesterin kunniasäveltäjäksi.

Aho on tullut tunnetuksi myös ahkerana musiikkikirjoittajana, joka on puheisaan ja kirjoituksissaan ottanut usein kriittisesti kantaa Suomen kulttuuri- ja yhteiskuntapolitiikkaan. Suomalaisen kulttuurielämän eri organisaatioissa hänellä on ollut monia tärkeitä tehtäviä.

Jousikvartetto 1 (1967)

Jousikvartetto 1 on itse asiassa toinen jousikvartettoni, sillä vuonna 1966 olin säveltänyt jo jousikvartetto a-mollin. En kuitenkaan myöhemmin halunnut kelpuuttaa a-molli-kvartettoa jousikvartettosarjaani, vaan ristin sen jousikvartetoksi nro 0. Myös 1. jousikvartettoa pidin esityskiellossa aina vuoteen 2019 asti, jolloin Kamuskvartetti (Terhi Paldanius, Jukka Untamala, Jussi Tuhkanen ja Petja Kainulainen) kantaesitti teoksen Forssassa Musica Kalevi Aho -festivaalilla 28.6.2019.

Teos on varhaisemman a-molli-kvartetton tapaan tonaalinen, pääsävellajina on g-molli. Säveltäjänä olin itseoppinut, ja esikuvanani tässä kouluaikana sävelletyssä teoksessa oli kaikki se etupäässä tonaalinen musiikki, jota itse olin soittanut viululla tai kuullut radiosta. Varsinaiset sävellysopinnot aloitin vasta syksyllä 1968.

Ensimmäinen osa, *Moderato* alkaa muunnelmamuotoisesti, kunnes seuraa fuuga muunnelmateeman pohjalta. Lyyrisesti alkavassa toisessa osassa on nopea, virtuoosinen keskijakso. Kolmantena osana on varsin nopea, dramaattiseksi muuttuva scherzo, ja teos päättyy koraalin luonteisella finaalilla. Puolituntiseen teokseen sisältyy paljon nuoren ihmisen maailmantuskaa, ja sen yleisilme on vakava.

Kun olin päässyt syksyllä 1968 opiskelemaan sävellystä Sibelius-Akatemiaan ja näytin kvartettoa opettajalleni Einojuhani Rautavaaralle, Rautavaara totesi, että minun ei enää kannata ollenkaan opiskella tonaalista harmoniaa ja tonaalisia muotokanteita, vaan että voin tenttiä ne saman tien läpi ja aloittaa opinnot suoraan modernin musiikin keinovaroista.

Jousikvartetto 2 (1970)

Toisen opiskeluvuoden aikana säveltämäni 2. jousikvartetto on ensimmäinen teokseni, joka sai julkisen kantaesityksen. Se soitettiin Sibelius-Akatemian konsertissa 18.11.1970, ja kyseessä oli samalla kantaesitysjäytyeen, Finlandia-kvartetin (Olavi Pälli, Jussi Pesonen, Esa Kamu, Heikki Rautasalo) ensikonsertti. Tämä teos aloitti

jonkin aikaa jatkuneen yhteistyöni Finlandia-kvartetin kanssa, ja sittemmin Finlandia-kvartetti kantaesitti myös 3. jousikvartettoni ja oboekvintettoni.

Kolmiosaisen teoksen kaikissa osissa käytetään fuugatekniikkaa. Minua kiinnostivat tuohon aikaan psykologiset tekijät sävellyksen dramaturgiassa, ja tässä teoksessa aloittava *Adagio* jähmetetään puolella välissä eräänlaiseen ”psykologiseen lukkoon”, kunnes se purkautuu ja teos pääsee jatkumaan taas eteenpäin. Teoksen keskeinen osa on hyvin virtuoosinen *Presto*, joka sekini alkaa fuugalla. 15-minuuttinen kvartetto päättyy lyhyehköllä hitaalla finaalilla. Sävellyksen alkumotiivia g–d–c–f olen käyttänyt myöhemminkin useissa teoksissa eräänlaisena tunnusaihelmanani.

2. kvartetton kantaesitys sai erinomaiset sanomalehtiarvostelut (tuohon aikaan arvosteltiin päivälehdissä vielä kamarimusiikkikonserttejakin), eli kantaesitys merkitsi minulle samalla pientä läpimurtoa säveltäjänä. Varsinaiset suuremmat läpimurrot tapahtuivat sitten helmikuussa 1971 1. sinfonian kantaesityksen myötä ja lokakuussa 1971 3. kvartetton kantaesityksellä.

Jousikvartetto 3 (1971)

3. jousikvartetton muoto on epätavallinen, sillä teos koostuu kahdeksasta lyhyestä, yhtäjaksoisesti soitettavasta osasta. Muoto on lisäksi symmetrinen, sillä ensimmäinen ja viimeinen osa vastaavat toisiaan, samoin toinen ja seitsemäs, kolmas ja kuudes ja neljäs ja viides. Teos alkaa hyvin yksinkertaisesti ja viattomasti. Toisen osan aikana sävelkieli alkaa muuttua kromaattisemmaksi. Lyhyt kolmas osa on jo kokonaan kromaattinen, ja sitä seuraa 4. osan monimutkainen fuuga kromaattisesta, oikukkaasta teemasta. 5. osan alku on kepeän aineeton, kunnes 4. osan fuugan teema palaa hidastettuna. 6. osa kehittää laajennetusti 3. osan aiheita; tunnusomaisia osalle ovat voimakkaat rytmiset aksentit. Alakuloisessa 7. osassa palataan 2. osan motiiveihin, ja lopulta finaali on muunnelma avausosasta. Kaikki on lopussa

kuitenkin toisin, musiikilliset aiheet jäävät nyt kesken, ja alun harmonia on särkynyt. Teoksen kehityskulkua voi kuvata siten matkaksi alun viattomuudesta yhä suurempaan monimutkaisuuteen, minkä jälkeen paluu yksinkertaisuuteen ei enää onnistu, vaan viattomuus on lopullisesti menetetty. Muoto on ikään kuin hevosenkenkä, jota on päistään väännetty eri suuntiin.

Finlandia-kvartetti kantaesitti 3. kvartetton Radion kamarimusiikkipäivillä 6.10.1971. Teos oli 1. ja 2. sinfonian ja 2. jousikvartetton ohella yksi kevään 1971 sävellysdiplomisävellyksistäni. Einojuhani Rautavaara totesi siitä sävellystunnilla, että ”tähän teokseen voitte olla todella tyytyväinen.” Heti 3. kvartetton kantaesityksen jälkeen siirryin jatkamaan opintojani Berliiniin.

Vaikka 3. kvartetto sai suuren menestyksen, ja sitä on soitettu enemmän kuin mitään muuta kamarimusiikkiteostani, en sittemmin jatkanut vuosikymmeniin enää jousikvartettojen sarjaa; sen sijaan keskityin kvintettoihin eri puhaltimille ja jousikvartetille. Vasta vuonna 2021 palasin uudestaan jousikvartettojen pariin säveltämällä tuolloin lähes perätysten kvartetot 4 ja 5.

© *Kalevi Aho 2024*

Vuonna 2002 perustetusta **Stenhammar-kvartetista** (Stenhammar Quartet) on muodostunut yksi Skandinavian johtavista jousikvarteteista. Yhtyeen laaja-alainen ohjelmisto ulottuu klassisen kauden teoksista aikamme musiikkiin, ja Wilhelm Stenhammarin ja muiden ruotsalaissäveltäjien kvartetoilla on yhtyeen ohjelmistossa oma, luonnollinen erityisasemansa. Kvartetti tilaa säännöllisesti teoksia pohjoismaisilta säveltäjiltä ja on työskennellyt mm. Anders Hillborgin, Sven-David Sandströmin, Kaija Saariahon ja Bent Sørensenin kanssa. Vuonna 2009 Ruotsin kuninkaallinen musiikkiakatemia huomioi yhtyeen sen tekemästä työstä ruotsalaisen musiikin hyväksi.

Stenhammar-kvartetti on tehnyt lukuisia nauhoituksia Ruotsin radiolle, osallistunut Ruotsin television ohjelmiin ja ollut aiheena ranskalaisen Mezzo-musiikkikanavan dokumentissa. Yhtyeen levytykset – sisältäen Stenhammarin kvartettojen kokonaislevytyksen BIS-levymerkille – ovat keränneet kiitoksia kriitikoilta niin Ruotsissa kuin ulkomailla ja olleet kaksi kertaa ehdolla ruotsalaisen Grammis-palkinnon saajaksi.

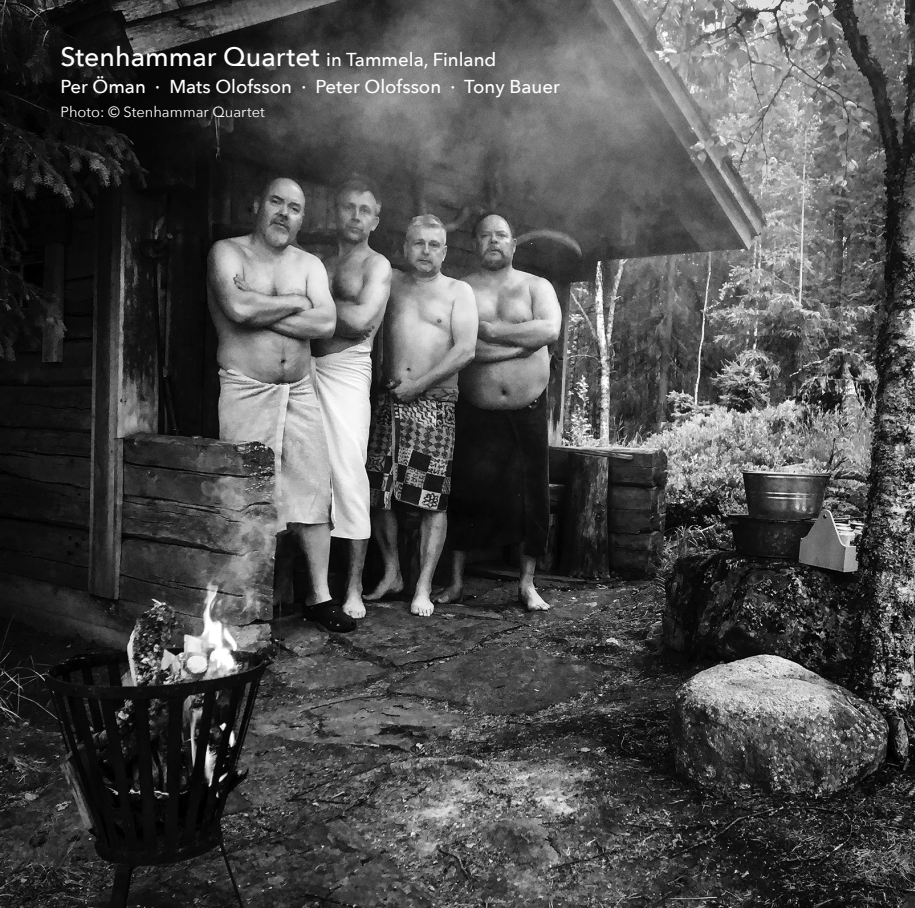
Ahkerasti kiertueita tehnyt Stenhammar-kvartetti on esiintynyt ympäri Eurooppaa sekä Japanissa, Algeriassa ja Intiassa, maineikkaista konserttipaikoista mainittakoon Beethoven-Haus Bonnissa ja Bunka Kaikan -konserttisali Tokiossa.

www.stenhammarquartet.com

Stenhammar Quartet in Tammela, Finland

Per Öman · Mats Olofsson · Peter Olofsson · Tony Bauer

Photo: © Stenhammar Quartet

Kalevi Aho

Kalevi Aho, einer der bedeutendsten zeitgenössischen Komponisten Finnlands, wurde am 9. März 1949 in Forssa in Südfinnland geboren. Ab dem Alter von zehn Jahren erhielt er in seiner Heimatstadt Violinunterricht, und aus derselben Zeit stammen seine ersten Kompositionen. Ab Herbst 1968 studierte er Violine und Komposition an der Sibelius-Akademie in Helsinki; sein Kompositionslehrer war Einojuhani Rautavaara.

Nach seinem Abschluss (1971) setzte Kalevi Aho seine Studien als Schüler von Boris Blacher an der Staatlichen Hochschule für Musik und darstellende Kunst in Berlin fort (1971/72). Von 1974 bis 1988 war er Dozent für Musikwissenschaft an der Universität von Helsinki, von 1988 bis 1993 Professor für Komposition an der Sibelius-Akademie. Seit Herbst 1993 arbeitet er als freischaffender Komponist in Helsinki.

Der Schwerpunkt von Ahos Schaffen liegt auf großformatigen Orchester-, Kammer- und Vokalwerken. Zum jetzigen Zeitpunkt (Frühjahr 2024) hat er u.a. fünf Opern (1978–2013), 18 Symphonien (1969–2023), 41 Konzerte (1981–2024), drei Kammer-symphonien für Streichorchester, weitere Orchester- und Vokalkompositionen sowie zahlreiche Werke für Kammerensemble und Soloinstrumente komponiert.

Außerdem hat er eine Reihe von Werken anderer Komponisten neu arrangiert und orchestriert; hervorzuheben ist dabei etwa die Fertigstellung von Uuno Klamis unvollendetem Ballett *Pyörteitä* (Wirbel). Im Jahr 1992 ernannte das Lahti Symphony Orchestra Kalevi Aho zu seinem Composer-in-Residence; seit 2011 ist er Ehrenkomponist dieses Orchesters.

In Finnland hat sich Aho auch als produktiver Musikschriftsteller einen Namen gemacht. Mit seinen Schriften und Reden begleitet er die finnische Kultur- und Sozialpolitik kritisch; im finnischen Kulturleben hat er eine Reihe wichtiger Positionen inne.

Streichquartett Nr. 1 (1967)

Das Streichquartett Nr. 1 ist eigentlich mein zweites Streichquartett, denn ich hatte bereits 1966 eines in a-moll komponiert. Später beschloss ich jedoch, das a-moll-Quartett nicht in meinen offiziellen Kanon von Werken dieser Gattung aufzunehmen, und taufte es Streichquartett Nr. 0. Auch für das Streichquartett Nr. 1 verhängte ich lange Zeit ein Aufführungsverbot, bis das Kamus Quartett (Terhi Paldanius, Jukka Untamala, Jussi Tuhkanen und Petja Kainulainen) es am 28. Juni 2019 beim Festival Musica Kalevi Aho in Forssa uraufführte.

Wie das frühere a-moll-Quartett ist das Werk tonal, die Haupttonart ist g-moll. Ich war als Komponist Autodidakt, und meine Inspiration für dieses Werk, das ich während meiner Schulzeit komponierte, war all die vorwiegend tonale Musik, die ich auf der Geige gespielt oder im Radio gehört hatte. Erst im Herbst 1968 begann ich ernsthaft mit meinem Kompositionsstudium.

Der erste Satz, *Moderato*, beginnt in Form von Variationen, gefolgt von einer Fuge, die auf dem Variationsthema basiert. Der zweite Satz, der lyrisch beginnt, hat einen schnellen, virtuoson Mittelteil. Der dritte Satz ist ein recht schnelles Scherzo, das eine dramatische Wendung nimmt, und das Werk endet mit einem Finale, das einen choralartigen Charakter hat. In dem fast halbstündigen Werk steckt viel jugendlicher Weltschmerz, und der Ton ist insgesamt ernst.

Im Herbst 1968, nachdem ich zum Kompositionsstudium an der Sibelius-Akademie zugelassen worden war und meinem Lehrer Einojuhani Rautavaara das Quartett gezeigt hatte, sagte er mir, dass ich keine tonale Harmonie und keine tonalen Formstrukturen mehr zu studieren bräuchte, sondern dass ich sofort das Examen ablegen und mein Studium mit den Mitteln der modernen Musik beginnen könne.

Streichquartett Nr. 2 (1970)

Mein Streichquartett Nr. 2, das ich während meines zweiten Studienjahres komponierte, war das erste meiner Werke, das öffentlich uraufgeführt wurde. Es wurde am 18. November 1970 bei einem Konzert in der Sibelius-Akademie gespielt, das gleichzeitig das erste Konzert des Finlandia-Quartetts (Olavi Pälli, Jussi Pesonen, Esa Kamu, Heikki Rautasalo) war, das dort auftrat. Dieses Werk markierte den Beginn meiner Zusammenarbeit mit dem Finlandia Quartett, die einige Zeit andauerte; später brachte dieses Ensemble auch mein Streichquartett Nr. 3 und mein Oboenquintett zur Uraufführung.

Alle drei Sätze bedienen sich der Fugentechnik. Damals interessierte ich mich für die psychologischen Elemente in der Dramaturgie von Kompositionen, und in diesem Werk friert das eröffnende *Adagio* auf halber Strecke in einer Art „psychologischer Sperre“ ein, die sich schließlich auflöst und der Musik erlaubt, wieder vorwärts zu gehen. Der zentrale Satz ist ein hochvirtuoses *Presto*, das ebenfalls mit einer Fuge beginnt. Das 15-minütige Quartett endet mit einem kurzen, langsamen Finale. Das Anfangsmotiv G–D–C–F habe ich in mehreren späteren Werken als eine Art Leitmotiv verwendet.

Die Uraufführung des Zweiten Streichquartetts erhielt hervorragende Kritiken in der Presse (damals wurden Kammermusikkonzerte noch in den Tageszeitungen besprochen), so dass die Uraufführung auch einen kleinen Durchbruch für mich als Komponist bedeutete. Die bedeutenderen Durchbrüche gelangen mir im Februar 1971 mit der Uraufführung meiner ersten Symphonie und im Oktober desselben Jahres mit der Uraufführung des Streichquartetts Nr. 3.

Streichquartett Nr. 3 (1971)

Mein Streichquartett Nr. 3 hat eine ungewöhnliche Form, die aus acht kurzen, zusammenhängenden Sätzen besteht. Außerdem ist die Form symmetrisch, da der erste und der letzte Satz einander entsprechen, ebenso wie der zweite und der siebte, der dritte und der sechste sowie der vierte und der fünfte. Das Werk beginnt sehr einfach und unschuldig. Im Laufe des zweiten Satzes wird die musikalische Sprache immer chromatischer. Der kurze dritte Satz ist bereits vollständig chromatisch, gefolgt von einer komplexen Fuge über ein chromatisches, launisches Thema im vierten Satz. Der Beginn des fünften Satzes ist leicht und ätherisch, doch dann kehrt das Fugenthema des vierten Satzes in Zeitlupe zurück. Der sechste Satz entwickelt die Themen des dritten Satzes in erweiterter Form und ist von starken rhythmischen Akzenten geprägt. Im melancholischen siebten Satz kehren wir zu den Motiven des zweiten Satzes zurück, und das Finale schließlich ist eine Variation des Kopfsatzes. Am Ende ist jedoch alles anders; die musikalischen Ideen bleiben nun unvollendet, und die Harmonie vom Anfang wird zerrissen. Die Entwicklung des Werks kann also als eine Reise von der Unschuld am Anfang zu immer größerer Komplexität beschrieben werden, nach der eine Rückkehr zur Einfachheit nicht mehr möglich ist und die Unschuld für immer verloren geht. Die Form gleicht eher einem Hufeisen, dessen Enden in verschiedene Richtungen gedreht wurden.

Das Finlandia-Quartett hat mein drittes Streichquartett am 6. Oktober 1971 im Rahmen der Kammermusiktage des finnischen Rundfunks uraufgeführt. Zusammen mit meiner Ersten und Zweiten Symphonie und dem Zweiten Streichquartett war dieses Werk eine meiner Kompositions-Diplomarbeiten im Frühjahr 1971. Während einer meiner Kompositionsstunden bemerkte Einojuhani Rautavaara: „Mit diesem Werk können Sie wirklich zufrieden sein“. Unmittelbar nach der Uraufführung des Dritten Quartetts zog ich nach Berlin, um mein Studium fortzusetzen.

Obwohl das dritte Streichquartett ein großer Erfolg war und mehr gespielt wurde

als jedes andere meiner Kammermusikwerke, habe ich erst Jahrzehnte später wieder Streichquartette komponiert und mich stattdessen auf Quintette für verschiedene Blasinstrumente und Streichquartett konzentriert. Erst im Jahr 2021 nahm ich das Schreiben von Streichquartetten wieder auf und komponierte die Nr. 4 und 5 in rascher Folge.

© *Kalevi Aho 2024*

Das **Stenhammar-Quartett** wurde 2002 gegründet und hat sich als eines der führenden Streichquartette Skandinaviens etabliert. Das breit gefächerte Repertoire reicht von der Klassik bis zu zeitgenössischen Werken, wobei natürlich auch die Quartette von Wilhelm Stenhammar und anderen schwedischen Komponisten ihren Platz haben. Das Quartett vergibt regelmäßig Kompositionsaufträge an nordische Komponisten und hat mit Persönlichkeiten wie Anders Hillborg, Sven-David Sandström, Kaija Saariaho und Bent Sørensen zusammengearbeitet. Im Jahr 2009 wurde das Ensemble von der Königlichen Schwedischen Musikakademie für seinen Beitrag zur schwedischen Musik ausgezeichnet.

Das Stenhammar-Quartett hat zahlreiche Aufnahmen für den schwedischen Rundfunk gemacht, an Sendungen des schwedischen Fernsehens teilgenommen und war Gegenstand einer Dokumentation des französischen Musiksenders Mezzo. Seine Aufnahmen – darunter ein kompletter Zyklus von Stenhammars Quartetten für BIS – wurden von der schwedischen und internationalen Kritik hoch gelobt und brachten dem Quartett zwei Nominierungen für den schwedischen „Grammis“-Preis ein.

Auf seinen ausgedehnten Tournéeen ist das Stenhammar-Quartett in ganz Europa sowie in Japan, Algerien und Indien aufgetreten und hat in renommierten Häusern wie dem Beethoven-Haus Bonn und dem Tokyo Bunka Kaikan gespielt.

www.stenhammarquartet.com

Kalevi Aho

L'un des plus importants compositeurs contemporains de Finlande, Kalevi Aho est né à Forssa dans le sud du pays, le 9 mars 1949. Il a commencé ses études de violon dans sa ville natale à l'âge de dix ans et ses premières compositions datent aussi de cette époque. Il entre à l'automne 1968 à l'Académie Sibelius à Helsinki dans la classe de violon ainsi que dans celle de composition d'Einojuhani Rautavaara.

Après avoir obtenu son diplôme en composition (1971), Kalevi Aho poursuit ses études à Berlin (1971–72) en tant qu'élève de Boris Blacher à la Staatliche Hochschule für Musik und darstellende Kunst. Il donne des cours de musicologie à l'Université d'Helsinki de 1974 à 1988 et, de 1988 à 1993, enseigne la composition à l'Académie Sibelius. Il travaille en tant que compositeur indépendant à Helsinki depuis l'automne 1993.

Le travail de Aho se compose principalement d'œuvres de grande dimension pour orchestre, de musique de chambre et de compositions vocales. À ce jour (printemps 2024), son catalogue comptait cinq opéras (1978–2013), dix-huit symphonies (1969–2023), quarante-et-un concertos (1981–2024), trois symphonies de chambre pour orchestre à cordes, ainsi que des compositions orchestrales et vocales en plus d'un grand nombre d'œuvres pour ensembles de chambre et pour instruments solos. Il a également réalisé plusieurs arrangements et orchestrations d'œuvres d'autres compositeurs. Le projet le plus important dans cette veine a été l'achèvement du ballet *Pyörteitä* [Tourbillons] d'Uno Klami. En 1992, l'Orchestre symphonique de Lahti a nommé Kalevi Aho compositeur en résidence puis, en 2011, compositeur lauréat.

En Finlande, Aho a également acquis une réputation de commentateur assidu des politiques culturelles et sociales de son pays. Avec ses essais, ses présentations, ses chroniques et de nombreux autres écrits en plus des responsabilités importantes qu'il assume, il occupe une place bien en vue dans la vie culturelle finlandaise.

Quatuor à cordes n° 1 (1967)

Le Quatuor à cordes n° 1 est en fait mon second car j'en avais déjà composé un en la mineur en 1966. Plus tard, j'ai toutefois choisi de ne pas inclure ce dernier dans mon catalogue officiel d'œuvres de ce genre et je l'ai baptisé « Quatuor à cordes n° 0 ». J'ai également interdit pendant longtemps l'exécution de mon Quatuor n° 1 jusqu'à ce que le Quatuor Kamus, composé de Terhi Paldanius, Jukka Untamala, Jussi Tuhkanen et de Petja Kainulainen, en assure la création dans le cadre du festival Musica Kalevi Aho à Forssa le 28 juin 2019.

Comme le quatuor précédent, l'œuvre est tonale, la tonalité principale étant ici sol mineur. J'étais jusqu'alors un compositeur autodidacte et mon inspiration pour cette œuvre, composée lorsque j'étais à l'école, était toute la musique essentiellement tonale que j'avais jouée au violon ou entendue à la radio jusque-là. Ce n'est qu'à l'automne 1968 que j'ai entamé des études sérieuses de composition.

Le premier mouvement, *Moderato*, commence par un thème et variations, suivi d'une fugue basée sur le thème. Le second mouvement, d'abord lyrique, comporte une partie centrale rapide et virtuose. Le troisième mouvement est un *scherzo* assez rapide qui prend une tournure dramatique, et l'œuvre se termine par un finale au caractère choral. D'une durée de près d'une demi-heure, l'œuvre contient beaucoup du *weltschmerz* typique des jeunes, et son ton général est sérieux.

À l'automne 1968, après avoir été admis en composition à l'Académie Sibelius, j'ai montré ce quatuor à mon professeur Einojuhani Rautavaara. Il m'a alors dit que je n'avais plus besoin d'étudier l'harmonie et les structures formelles tonales et que je pouvais immédiatement passer l'examen et commencer mes études en utilisant les ressources de la musique moderne.

Quatuor à cordes n° 2 (1970)

Composé au cours de ma deuxième année d'études, mon second quatuor a été la première de mes œuvres à être créée publiquement. Il a été joué lors d'un concert à l'Académie Sibelius le 18 novembre 1970, qui était également le premier concert de l'ensemble invité, le Quatuor Finlandia composé d'Olavi Pälli, Jussi Pesonen, Esa Kamu et de Heikki Rautasalo. Cette œuvre a marqué le début de ma collaboration avec le Quatuor Finlandia, qui allait se poursuivre pendant un certain temps. Cet ensemble allait également par la suite créer mon troisième quatuor à cordes ainsi que mon quintette pour hautbois.

Les trois mouvements recourent à la technique de la fugue. À l'époque, je m'intéressais aux éléments psychologiques contenus dans la dramaturgie des compositions. Dans cette œuvre, l'*Adagio* d'ouverture se fige à mi-parcours dans une sorte de « verrou psychologique » qui finit par se défaire et permet à la musique de repartir de l'avant. Le mouvement central est un *Presto* très virtuose qui commence également par une fugue. Le quatuor, d'une durée de 15 minutes, se termine par un bref et lent finale. J'ai utilisé son motif d'ouverture, sol-ré-do-fa, comme une sorte de leitmotiv dans plusieurs œuvres ultérieures.

La première exécution du Quatuor à cordes n° 2 a reçu d'excellentes critiques dans la presse (à l'époque, les concerts de musique de chambre faisaient encore l'objet de comptes rendus dans les quotidiens), de sorte que sa création a également marqué une petite avancée pour moi en tant que compositeur. Mes percées les plus importantes ont eu lieu en février 1971, avec la création de ma première symphonie, et en octobre de la même année, de celle du Quatuor à cordes n° 3.

Quatuor à cordes n° 3 (1971)

Mon troisième quatuor adopte une forme inhabituelle : huit mouvements courts joués sans interruption. De plus, cette forme est symétrique, puisque le premier et le dernier mouvement sont reliés entre eux, tout comme le second et le septième, le troisième et le sixième ainsi que le quatrième et le cinquième. L'œuvre commence très simplement et innocemment. Au cours du second mouvement, le langage musical devient plus chromatique. Le court troisième mouvement est entièrement chromatique et est suivi d'une fugue complexe sur un thème chromatique et fantaisiste qui constitue le quatrième mouvement. Le début du cinquième mouvement est léger et éthéré, puis le thème de la fugue du quatrième mouvement revient au ralenti. Le sixième mouvement développe les thèmes du troisième mouvement dans une forme développée et se caractérise par de forts accents rythmiques. Le septième mouvement, mélancolique, reprend les motifs du second mouvement, et le finale est une variation sur le mouvement initial. À la fin, tout est différent : les idées musicales restent inachevées et l'harmonie du début est brisée. L'évolution de l'œuvre peut donc être décrite comme un périple allant de l'innocence du début à une complexité toujours plus grande, après quoi le retour à la simplicité n'est plus possible. L'innocence est ainsi perdue à jamais. La forme rappelle un fer à cheval dont les extrémités ont été tordues dans différentes directions.

Le Quatuor Finlandia a assuré la création de mon troisième quatuor le 6 octobre 1971, dans le cadre des Journées de Musique de Chambre de la Radio finlandaise. Avec mes première et seconde symphonies et le Quatuor à cordes n° 2, cette œuvre était l'un des travaux de mon diplôme de composition au printemps 1971. Lors d'un de mes cours de composition, Rautavaara m'a dit : « tu peux être vraiment satisfait de cette œuvre. » Immédiatement après la création du troisième quatuor, j'ai déménagé à Berlin pour y poursuivre mes études.

Bien que mon troisième quatuor à cordes ait remporté un grand succès et ait été

davantage joué que toutes mes autres œuvres de chambre, je n'allais revenir au quatuor à cordes que des dizaines d'années plus tard, me concentrant plutôt sur des quintettes pour divers instruments à vent et quatuor à cordes. Ce n'est qu'en 2021 que j'ai repris l'écriture de quatuors à cordes, en composant successivement le quatrième et le cinquième.

© *Kalevi Aho 2024*

Formé en 2002, le **Quatuor Stenhammar** s'est imposé comme l'un des principaux quatuors à cordes de Scandinavie. Son vaste répertoire s'étend de la période classique aux œuvres contemporaines, tout en accordant naturellement aux quatuors de Wilhelm Stenhammar et d'autres compositeurs suédois la place qui leur revient. Le quatuor commande régulièrement des œuvres à des compositeurs nordiques et a collaboré avec des personnalités telles qu'Anders Hillborg, Sven-David Sandström, Kaija Saariaho et Bent Sørensen. En 2009, la contribution de l'ensemble à la musique suédoise a été soulignée par l'Académie royale de musique de Suède.

Le Quatuor Stenhammar a réalisé de nombreux enregistrements pour la radio et a participé à des émissions de la télévision suédoise en plus de faire l'objet d'un documentaire sur la chaîne musicale française Mezzo. Ses enregistrements – parmi lesquels figurent l'intégrale des quatuors de Stenhammar chez BIS – ont été salués par la critique suédoise et internationale, ce qui lui a valu deux nominations aux Grammis suédois.

Le Quatuor Stenhammar s'est produit dans le cadre de tournées dans toute l'Europe ainsi qu'au Japon, en Algérie et en Inde, dans des salles prestigieuses telles que le Beethoven-Haus de Bonn et le Bunka Kaikan de Tokyo.

www.stenhammarquartet.com

More chamber music by Kalevi Aho on BIS:

Wind Quintets Nos 1 & 2

Berlin Philharmonic Wind Quintet

BIS-2176 SACD

'There is plenteous atmosphere and much colour [...] in these performances – not just expert but painstakingly prepared and deeply considered.' *Gramophone*

« Kalevi Aho [...] fait ici merveille [...] Transfuge finlandais du néoclassicisme et du postmodernisme, il se montre tout simplement lui-même, réussissant avec naturel à renouveler dans chaque mouvement fortement caractérisé de surprenantes ressources d'agrégats harmoniques et d'alliages de couleurs. » *Diapason*

Prelude, Toccata and Postlude for cello and piano

Lamento for two violins · **Halla** for violin and piano

Sonata for solo violin · **In memoriam Pehr Henrik**

Nordgren for solo violin · **Piano Sonata No.2**

Samuli Peltonen *cello* · **Sonja Fräki** *piano*

Jaakko Kuusisto & Pekka Kuusisto *violins*

BIS-2186 SACD

'This album is a masterpiece presentation of masterpiece music. Bravo to all involved.' *American Record Guide*

„Ein herausragender Meister [...] einer der herausragenden Komponisten unserer Epoche [...]" *Klassik Heute*

The music on BIS's Hybrid SACDs can be played back in Stereo (CD and SACD) as well as in 5.0 Surround sound (SACD).

Our surround sound recordings aim to reproduce the natural sound in a concert venue as faithfully as possible, using the newest technology. In order to do so, all channels are recorded using the full frequency range, with no separate bass channel added. If your sub-woofer is switched on, however, most systems will also automatically feed the bass signal coming from the other channels into it. In the case of systems with limited bass reproduction, this may be of benefit to your listening experience.

Recording Data

Recording: 3rd–5th June 2023 at Petruskyrkan, Danderyd, Sweden (No. 1)
26th–28th April 2021 at Österåker Church, Sweden (No. 2)
23rd–25th May 2022 at Duvbo Church, Sweden (No. 3)
Producers and sound engineers: Marion Schwebel (Take5 Music Production) (Nos 1 & 2)
Thore Brinkmann (Take5 Music Production) (No. 3)

Equipment: BIS's recording teams use microphones from Neumann, DPA and Schoeps; audio electronics from RME, Lake People and DirectOut; MAD1 optical cabling technology, monitoring equipment from B&W, STAX and Sennheiser, and Sequoia and Pyramix digital audio workstations.
Original format: 24-bit/96 kHz

Post-production: Editing and mixing: Marion Schwebel (Nos 1 & 2); Thore Brinkmann (No. 3)

Executive producer: Robert Suff

Booklet and Graphic Design

Cover text: © Kalevi Aho 2024
Translations: Andrew Barnett (English); Anna Lamberti (German); Jean-Pascal Vachon (French)
Front cover design: David Kornfeld
Typesetting, lay-out: Andrew Barnett

BIS Records is not responsible for the content or reliability of any external websites whose addresses are published in this booklet.

BIS recordings can be ordered from our distributors worldwide.

If we have no representation in your country, please contact:

BIS Records AB, Stationsvägen 20, SE-184 50 Åkersberga, Sweden

Tel.: +46 8 544 102 30 info@bis.se www.bis.se

BIS-2609 © & © 2024 BIS Records AB, Sweden.

Stenhammar Quartet

Peter Olofsson · Mats Olofsson · Tony Bauer · Per Öman

Photo: © Mats Bäcker

BIS-2609